วารสารศิลปศาสตร์ มทร.กรุงเทพ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567) หน้า 103-117

บทความวิจัย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน จังหวัดชัยนาท

The Social and Cultural Change of Wangman Community, Chainat Province

สมคเน แผลงฤทธิ์[1], ภัคธร ชาญฤทธิเสน[2], สุกานดา สารน้อย[3], อรวรรณ เชื้อน้อย[4], พัทธนันท์ รัตนวรเศวต[5], สุพรรณี ปลัดศรีช่วย[6], แววรวี ลาภเกิน[7], และ ธมาภรณ์ พูมพิจ[8*]

Somkhane Plaengritt[1], Phakatorn Chanrittisan[2], Sukanda Sarnnoi[3], Orawan Chueanoi[4], Pattanan Rattanavorasawet[5], Supunnee Pladsrichuay[6], Waeorawee Larpkern[7], and Thamaporn Phumpij[8*]

[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8*] คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8*] Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University, Bangkok, Thailand

Received: June 4, 2024 Revised: August 20, 2024 Accepted: August 27, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมัน และ 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการศึกษาเอกสารหลักฐาน การสัมภาษณ์และการอภิปรายกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนวังหมันเป็นชุมชนชาวลาวครั่งที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ตำบลวังหมันตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในอดีตชุมชนมีขนาดเล็กดำรงวิถีชีวิตตามแบบชุมชนชาวลาวที่รักษาวัฒนธรรมและความเชื่อตามแบบชาวลาวครั่งอย่างชัดเจน ต่อมา ชุมชนลาวครั่งวังหมันมีการขยายครอบครัว แต่งงานกับชาวไทย ชาวจีน และชาวลาวในพื้นที่ข้างเคียง ทำให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาพื้นที่ชุมชนวังหมันถูกทำลายจากการตัดไม้เผาถ่าน เกิดภาวะแห้งแล้งชาวชุมชนจึงเริ่มประสบปัญหาการทำการเกษตรที่เป็นอาชีพหลัก จึงอพยพออกไปหางานทำในท้องที่อื่นๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบกับในปัจจุบันชาวชุมชนรุ่นใหม่ไม่มีความพยายามที่จะรักษาเอกลักษณ์และวิถีชีวิตดั่งเดิมของชุมชน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนวังหมัน คือ สภาพพื้นที่ทำกินแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำ การเกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเพื่อประกอบอาชีพ รวมถึงค่านิยมของคนรุ่นใหม่ภายในชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน ทั้งด้านภาษา การแต่งกาย การประกอบอาชีพ ประเพณี และการใช้ภูมิปัญญาภายในท้องถิ่น สูญเสียเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนชาวลาวครั่ง

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

Abstract

This present study was conducted with two major objectives: first, to explore the local history of the Wangman community, and second, to study social and cultural change of the Wangman community. The qualitative research methodology guided this community participatory research, which involved voluntary participants. It also included a community participatory meeting to formulate the research questions and

*Corresponding author. Tel.: 081 966 1861

Email address: thamaporn.p@chandra.ac.th

derive qualitative data. In addition, documentary research was conducted to analyze the content-based data. The findings revealed that Wangman community used to be a community of Lao Krang who migrated into this area since the early Ratanakosin era. Back then, people in this community lived their lives following Lao Krang culture and beliefs. They later expanded the community by marrying Thai, Chinese, and other Lao clans in the area; therefore, the community's population grew. However, the community was later affected by drought, which could be a result of deforestation for charcoal production over the past 40 years. This resulted in major agricultural difficulties. People in Wangman then moved out of the community to seek better living in other areas. These movements suggested the possibility of sociocultural transformations. Furthermore, the younger generations of Wangman locals appeared to be discouraged from preserving their identity and originality of Lao Krang heritage. Drought and lack of water for agriculture were identified as the primary causes of problems and transformation, leading to outmigration and a transformation of the community in terms of sociocultural aspects such as life style, traditions, occupations, and values. It could also be observed that there had been changes in the way local wisdom was applied, resulting in degradation of Lao Krang identity.

Keywords: local history, community, social change, cultural change

บทนำ

ชุมชนวังหมันในอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท (ภาพที่ 1) ถือได้ว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ ในอดีตชุมชนแห่งนี้เคยเป็นถิ่นอาศัยของชุมชนลาวครั่งหรือลาวเวียงที่ได้เคยอพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีวิถีชีวิติความเป็นอยู่ทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลาวครั่งทั้งทางด้านภาษา การแต่งกาย และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ยึดถือกันร่วมกันภายในชุมชนชาวลาว ซึ่งในสมัยก่อนชุมชนแห่งนี้มีสภาพเป็นพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีน้ำใช้ตลอดปี วิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ภายชุมชนมีลักษณะการพึ่งพาอาศัยกัน ชาวชุมชนมักมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายที่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน เมื่อเกิดการพัฒนาในท้องถิ่นตำบลวังหมันในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นทางด้านต่าง ๆ แม้ว่าความเจริญตามแบบสมัยใหม่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ในชุมชนมากขึ้น แต่ก็ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนแห่งนี้เช่นกัน ที่เห็นได้ชัดเจนคือสภาพป่าไม้ในพื้นที่ลดน้อยลงไปมากจนสภาพพื้นที่ในชุมชนเกิดความแห้งแล้งมากขึ้น วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาทิ การใช้ภาษา การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีภายในท้องถิ่นที่เคยยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยในอดีต ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก แต่จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่ายังไม่เคยมีนักวิชาการหรือผู้วิจัยท่านใดให้ความสนใจลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวในพื้นที่ตำบลวังหมันมาก่อนแต่อย่างใด ทั้งที่การศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับท้องถิ่นนั้นเป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนโดยตรงและสามารถที่จะสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2537, หน้า 25) โดยเฉพาะประเด็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน

จากการลงพื้นที่เพื่อการสำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นจริงที่ชุมชนบ้านวังหมัน ตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท คณะผู้วิจัยกลับพบว่าชาวชุมชนวังหมันส่วนใหญ่ไม่ทราบเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตนเอง และยังละเลยเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนดั้งเดิมที่เคยเป็นชุมชนชาวลาวอพยพไปจนหมดสิ้น ส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นผลมาจากการ

พัฒนาชุมชนจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนด้วยเช่นกัน ทำให้คณะผู้วิจัยความต้องการจะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนวังหมันในอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เพื่อสะท้อนและแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนลาวที่เคยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมาตั้งแต่สมัยอดีต ทั้งทางด้านภาษาการแต่งกาย และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เพื่อตอบโจทก์การพัฒนาท้องถิ่นและเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นการตอบสนองการศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นและยกระดับจังหวัดชัยนาทให้เป็นเมืองน่าอยู่ และการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนภายในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี (สุนธร หิรัญวงษ์, 2541, หน้า 15-16) ตลอดจนทำให้ได้ชุมชนภายในท้องถิ่นได้ทราบถึงปัญหาและศักยภาพของชุมชนด้วยเช่นกัน รวมทั้งยังสามารถใช้ผลของการศึกษาวิจัยดังกล่าวนี้เป็นฐานข้อมูลที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพและช่วยแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นในอนาคต ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังว่าหากได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวชุมชนวังหมันและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็น่าจะทำให้สามารถเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถนำเอาประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยไปใช้ในการพัฒนาแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นภายในท้องถิ่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

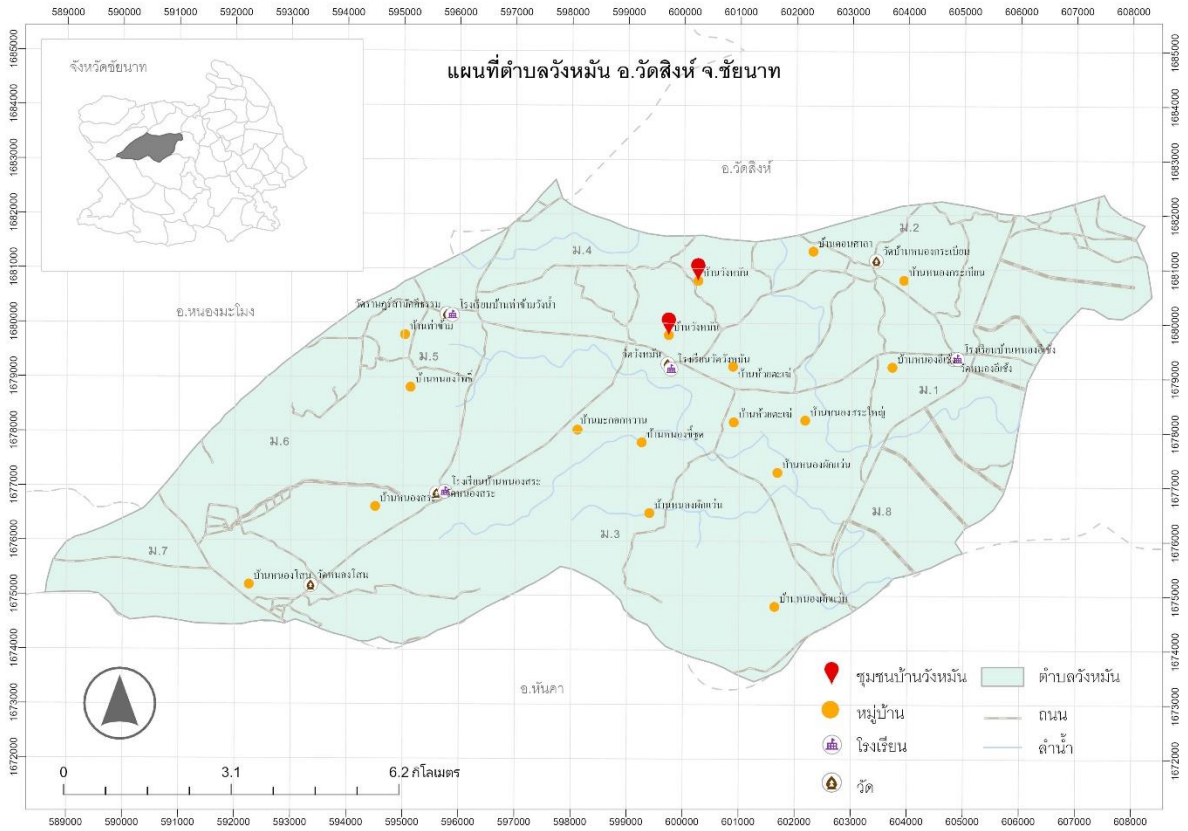
1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนวังหมัน
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

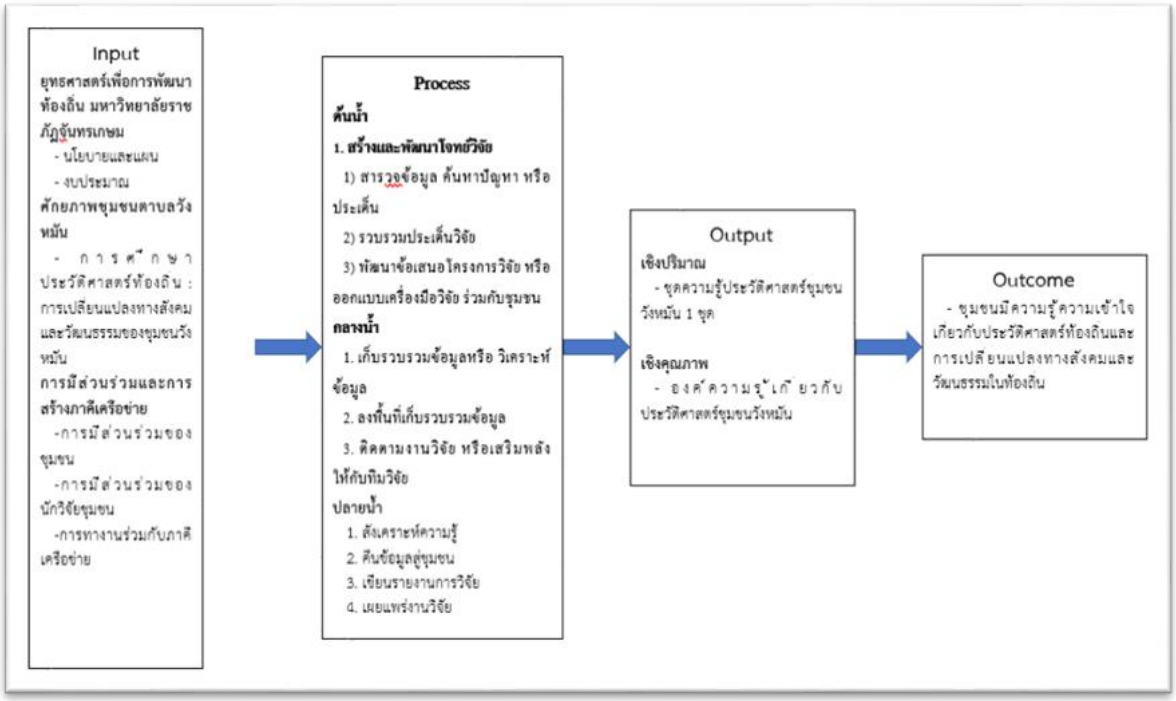
แนวคิดสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนวังหมัน ตามนโยบายมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น จากนั้นนำข้อมูลมาเข้าสู่กระบวนการศึกษาวิจัยตามขั้นตอน เพื่อให้ได้ผลการศึกษาวิจัยที่สามารถนำไปใช้เป็นชุดความรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งจะทำให้ชาวชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของ ซึ่งสามารถแสดงภาพกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังภาพที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้ชุมชนเห็นถึงสภาพ สาเหตุ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับคนในชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักถึงเหตุการณ์ในอดีตรวมทั้งเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ให้ชาวบ้านในชุมชนวังหมันเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเปิดเวทีเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัย การเปิดเวทีเพื่อร่วมกันออกแบบกระบวนการวิจัย การลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งการสำรวจและสัมภาษณ์ การร่วมกันตรวจสอบข้อมูลและความถูกต้องของผลการวิจัย รวมถึงการคืนข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์

ภาพที่ 1 แผนที่ชุมชนวังหมัน อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท
ที่มา: สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา : สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

1. วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยใช้วิธีวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน เพื่อทำให้ชุมชนทราบถึงสภาพ สาเหตุ และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้กับคนในชุมชนและยังสร้างความตระหนักถึงเหตุการณ์ในอดีตรวมทั้งเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ เอกสารราชการ บันทึก คำบอกเล่า แผนที่ภูมิศาสตร์ แผนที่ชุมชน ภาพถ่าย โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลในการจัดจำแนกข้อมูลเอกสารให้เป็นระบบ

2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลผ่านแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยการตั้งคำถามแบบไม่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่หลากหลาย รวมทั้งการใช้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และนำมาตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

(1) กลุ่มแรกเป็นกลุ่มนักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้าน ขนาดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 20 คน จะทำการสุ่มตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น โดยวิธี Purposive sampling และกำหนดคุณสมบัติว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนวังหมัน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ (ภาพที่ 4 และ ภาพที่ 6)

(2) กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนวังหมัน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างประมาณ 45 คน โดยไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น ด้วยวิธี Focus Group และกำหนดคุณสมบัติว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมชุมชนวังหมันในประเด็นไหนก็ได้ เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมออกแบบการวิจัยเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้โดยคนในชุมชนเอง

2. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตทำการศึกษาชุมชนวังหมันในเขตตำบลวังหมัน อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นหลัก โดยจะมุ่งประเด็นเนื้อหาของการศึกษาในประเด็นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนวังหมัน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน จังหวัดชัยนาท สรุปผลได้ดังนี้

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมัน พบว่าในสมัยก่อนชุมชนวังหมันถือว่าเป็นเป็นชุมชนเก่าแก่ ที่มีประวัติความเป็นมาควบคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวอพยพตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (บังอร ปิยะ-พันธุ์, 2541, หน้า 55-65) ซึ่งในช่วงดังกล่าวได้เริ่มมีการกวาดต้อนชาวลาวเข้าสู่พื้นที่จังหวัดในเขตภาคกลางของประเทศไทยตามภาวะการเกิดศึกสงคราม รวมทั้งยังมีบางส่วนที่ได้ถูกกวาดต้อนเข้ามาในกรุงเทพฯ ด้วย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504ก, หน้า 74) ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ในชุมชนวังหมันแห่งนี้เป็นเชื้อสายชาวลาวอพยพมาจากเวียงจันทร์หรือที่มักเรียกกันว่าลาวเวียง รวมถึงชาวลาวครั่งที่ได้อพยพมาจากท้องที่ใกล้เคียง ซึ่งเดิมนั้นได้เคยมีการอพยพกระจัดกระจายเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบทางภาคอีสานแล้วบางส่วน (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504ข, หน้า 180) และต่อมาได้เคยถูกกวาดต้อนมาอาศัยกระจัดกระจายอยู่แถบบริเวณภาคกลาง โดยชาวลาวเหล่านี้ได้อพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานผสมกลมกลืนไปกับคนในพื้นที่เดิม ซึ่งก็มีทั้งชาวลาวและชาวไทยที่ได้ผสมกลมกลืนกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จนกลายเป็นชุมชนบ้านวังหมันในปัจจุบัน ในเวลาต่อมาหมู่บ้านวังหมันแห่งนี้ก็ได้รับการยกฐานะจนกลายเป็นตำบลวังหมันในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าชื่อหมู่บ้านหรือชุมชนวังหมันนั้น เป็นชื่อที่เกิดมาจากการเรียกขานตามลักษณะทางภูมินาม เดิมสภาพพื้นที่บริเวณชุมชนแห่งนี้มีลักษณะเป็นป่าอุดมสมบูรณ์และมีลำห้วยธรรมชาติไหลผ่าน ในช่วงฤดูฝนน้ำที่ไหลมาในพื้นที่จะมีปริมาณมากและไหลเชี่ยว บริเวณใจกลางหมู่บ้านจะมีวังน้ำขนาดใหญ่ที่น้ำได้ไหลวนและกัดเซาะจนลึกมาก บริเวณริมฝั่งรอบวังน้ำแห่งนี้ก็จะมี “ต้นหมัน” ซึ่งเป็น

ต้นไม้ผลัดใบขนาดใหญ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน ในสมัยก่อนชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนจึงได้เรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านวังหมัน” ตามลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ และต้นหมันก็ยังเปรียบเสมือนสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนแห่งนี้อีกด้วย แม้ว่าในเวลาต่อมาต้นหมันจะถูกตัดไปเผาถ่านจนหมดไปจากพื้นที่ แต่ผู้นำชาวชุมชนก็ยังได้พยายามอนุรักษ์โดยหาต้นหมันมาปลูกไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนภายในบริเวณวัดวังหมัน

บริเวณชุมชนวังหมันในอดีตเคยเป็นเขตป่าดิบแล้งที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่โดยทั่วไป ลักษณะภูมิ-ประเทศเป็นที่ราบลุ่มและที่ราบสูง มีคลองและลำห้วยธรรมชาติไหลผ่านหลายสาย ต่อมาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาได้เกิดการบุกรุกทำลายป่าไป เพื่อขยายพื้นที่ทำกินหรือทำการเกษตรกรรมของชาวชุมชน เพราะได้มีประชากรเพิ่มขึ้นทั้งคนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่และจำนวนประชากรภายในชุมชนที่เพิ่มมากขึ้น การตัดไม้ทำลายป่าเป็นจำนวนมากได้ทำให้เกิดสภาพแห้งแล้งตามมา ฝนฟ้าเริ่มไม่ตกต้องตามฤดูกาลและปริมาณน้ำที่เคยไหลผ่านลำห้วยในปริมาณมากช่วงฤดูฝนก็เริ่มมีน้อยลง และเริ่มมีการเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำตามธรรมชาติ อันเป็นผลจากสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงจากการบุกรุกทำลายป่าไม้ ชุมชนวังหมันในปัจจุบันจึงมีความแห้งแล้งมากขึ้น ส่วนสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ภายในชุมชนในปัจจุบันมีสองแห่ง แห่งแรกคือ วัดวังหมัน ซึ่งเป็นวัดตั้งอยู่ภายในชุมชน นอกจากจะเป็นวัดประจำชุมชนและวัดประจำตำบลวังหมันที่มีประวัติความเป็นมาควบคู่กับชุมชนตั้งแต่สมัยอดีตแล้ว วัดวังหมันถือเป็นวัดแห่งแรกของชุมชนวังหมันและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชน วัดแห่งนี้ไม่ปรากฏปีก่อสร้างที่แน่ชัด แต่จากปากคำบอกเล่าของชาวชุมชนวังหมัน จึงสันนิษฐานว่าเป็นวัดเก่าแก่ที่สุดในหมู่บ้านที่คาดว่าน่าจะได้มีการก่อสร้างมาตั้งแต่ช่วงที่ชาวลาวได้อพยพเข้ามาตั้งชุมชนในบริเวณนี้ และได้มีการเรียกชื่อวัดแห่งนี้เป็นชื่อเดียวกับชุมชน ในวัดมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวชุมชนคือ หลวงพ่อขาว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทองปางมารวิชัย ซึ่งชาวชุมชนวังหมันให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่งจนถือได้ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ตำบลวังหมัน (บุญส่ง กษิดิศ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 พฤษภาคม 2564)

สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ภายในชุมชนอีกแห่งหนึ่งคือ ศาลไผ่แก้ว ซึ่งเป็นศาลที่ตั้งตามความเชื่อของชาวลาวตั้งอยู่ภายในชุมชนวังหมัน ตัวศาลไผ่แก้วก่อสร้างด้วยไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักแต่ก็ใหญ่กว่าศาลพระภูมิเจ้าที่โดยทั่วไป ภายในศาลไม่มีรูปเคารพนอกจากมีเครื่องเซ่นไหว้ที่ชาวชุมชนนำมาถวายให้ศาลเจ้าพ่อไผ่แก้ว ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผีที่คุ้มครองหมู่บ้านของชาวลาวครั่ง คาดว่าได้เริ่มมีการตั้งศาลแห่งนี้มาตั้งแต่ช่วงระยะแรกที่ชุมชนชาวลาวได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนแห่งนี้ ในการประกอบพิธีกรรมไหว้ศาลเจ้าพ่อไผ่แก้ว (ภาพที่ 5) ก็จะมีผู้นำประกอบพิธีกรรมที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ขวัญจ้ำ” ทำหน้าที่เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม ซึ่งก็จะมีคำสวดในการนำประกอบพิธีกรรมเป็นภาษาลาวครั่ง โดยในแต่ละปีชาวชุมชนจะร่วมกันจัดพิธีบวงสรวงเซ่นไหว้ผีประจำชุมชนปีละไม่เกิน 2 ครั้ง โดยมีความเชื่อกันว่าเจ้าพ่อไผ่แก้วซึ่งถือว่าเป็นผีเจ้านายของผีอื่นๆ จะคอยทำหน้าที่พิทักษ์คุ้มครองหมู่บ้าน และสามารถทำนายหรือพยากรณ์ดวงประจำหมู่บ้านได้ หากชาวบ้านในชุมชนมีเรื่องไม่สบายใจหรือเจ็บไข้ได้ป่วยก็มักจะเข้ามาบนบานศาลกล่าวขอให้เจ้าพ่อไผ่แก้วช่วยเหลือเสมอ เมื่อสมปรารถนาจากคำขอก็มักจะต้องมาแก้บนที่ศาลไผ่แก้วด้วยเช่นกัน

บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้งชุมชนนั้นไม่มีปรากฏชื่อ แต่ในปัจจุบันมีบุคคลสำคัญภายในชุมชนวังหมันที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างมากสองท่านหลักๆ ท่านแรกคือ นายเจือ จันทร์ศรี ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ประจำหมู่บ้านที่เรียกกันว่า “ขวัญจ้ำ” ซึ่งชาวชุมชนวังหมันมักจะเรียกกันจนติดปากว่า “หมอเจือ” ถือได้ว่าเป็นขวัญจ้ำที่รับสืบทอดสายตรงมาจากขวัญจ้ำที่เคยเป็นอาจารย์ของท่านคนก่อนหน้านี้ โดยเป็นผู้สืบทอดผู้นำประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชนต่อๆ กันมา ที่มีลักษณะของการสืบทอดเรียนรู้และส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นนับตั้งแต่ชาวลาวได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนวังหมัน (เจือ จันทร์ศรี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 พฤษภาคม 2564) บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งในชุมชนที่ได้รับการยอมรับนับถือเป็นอย่างมาก คือ อาจารย์บุญส่ง กษิดิศ ซึ่งท่านเคยเป็นข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งเป็นครูใหญ่ประจำอยู่ที่โรงเรียนวัดวังหมันจนเกษียณอายุราชการ ถือว่าท่านเป็นปราชญ์ชุมชนท้องถิ่นคนสำคัญของชุมชนวังหมันที่ชาวชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ท่านเชี่ยวชาญเป็นพิเศษเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น และเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

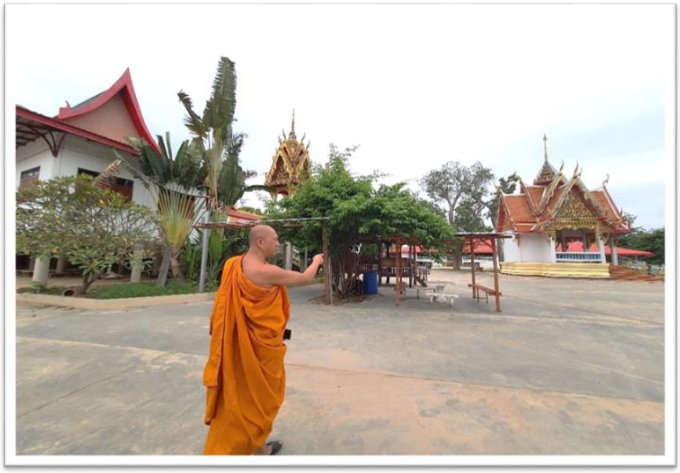
จากการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ภายในชุมชนวังหมันนั้น สามารถพอที่จะสรุปให้เห็นถึงช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้เป็น 3 ช่วงระยะเวลา ดังนี้

ช่วงระยะแรก (ต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – 2398) เป็นช่วงเวลาของการอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ของชุมชน ซึ่งชาวลาวได้เริ่มมีการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลวังหมันและเริ่มประกอบอาชีพ รวมทั้งมีความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง วิถีชีวิตของคนในชุมชนช่วงระยะเวลานี้ก็ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมแบบเดิมของชุมชนชาวลาว ส่วนช่วงระยะที่สอง (พ.ศ. 2398 – 2520) สภาพพื้นที่ในบริเวณชุมชนยังคงอุดมสมบูรณ์ เริ่มมีจำนวนประชากรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และได้มีการขยายพื้นที่การทำการเกษตรกรรมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวชุมชนวังหมันก็ยังคงยึดมั่นและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวลาวของตนเองเอาไว้ได้ สำหรับช่วงระยะที่สาม (พ.ศ. 2520 – ปัจจุบัน) เป็นช่วงระยะเวลาที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนมากที่สุด ประชากรในชุมชนได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สภาพพื้นที่เริ่มเกิดความแห้งแล้งมากขึ้น ผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการทำการเกษตรไปสู่การประกอบอาชีพรับจ้างในตัวเมือง และเริ่มมีการอพยพออกไปหางานทำในตัวเมืองมากยิ่งขึ้น คนในชุมชนได้เริ่มไม่ใส่ใจในการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนชาวลาวตามแบบอย่างที่เคยสืบทอดปฏิบัติกันมาเหมือนในอดีต จนทำให้ชุมชนวังหมันแห่งนี้ได้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนชาวลาวครั่งไป

2. สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนวังหมัน พบว่าการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนวังหมันนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในหลายด้าน ๆ ดังนี้

ภาพที่ 3 คณะวิจัยถ่ายภาพบริเวณต้นหมัน ภูมินามชื่อชุมชนวังหมัน ภายในวัดวังหมัน
ที่มา: สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

ภาพที่ 4 วัดวังหมัน ศูนย์กลางชุมชนวังหมันวังหมันแต่โบราณ
ที่มา: สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

ภาพที่ 5 ศาลเจ้าพ่อไผ่แก้ว
ที่มา: สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

ภาพที่ 6 คณะวิจัยสัมภาษณ์คุณป้าประทวน เขตวิทย์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาสมุนไพร
ที่มา: สมคเน แผลงฤทธิ์ และคณะ, (2566)

2.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

1) ด้านประชากรที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ประชากรในชุมชนวังหมันระยะเริ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนวังหมัน เป็นชาวลาวอพยพซึ่งก็มีทั้งลาวเวียงและลาวครั่งที่อพยพมาย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในขณะนั้นประชากรในชุมชนยังมีไม่มากประกอบกับสภาพพื้นที่ในบริเวณชุมชนก็ยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีทั้งป่าไม้และสัตว์ป่าชุกชมเป็นจำนวนมาก ผู้ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน หากพอใจตรงไหนก็จะจับจองพื้นที่และแผ้วถางปรับเป็นพื้นที่สำหรับสร้างบ้านเรือน และทำการเกษตรกรรมโดยมักจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ในระยะต่อมาประชากรก็เริ่มเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันและค่อยๆ ผสมผสานกับชาวไทยและชาวจีนในพื้นที่ใกล้เคียงจนกลายเป็นความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ประชากรที่มากที่สุดในชุมชนวังหมันก็คือชาวลาวที่มีลักษณะวิถีชีวิตเป็นชาวลาวครั่ง ทำให้ในปัจจุบันชุมชนวังหมันถือได้ว่าเป็นชุมชนเชื้อสายชาวลาวที่มีประชากรมากที่สุดในตำบลวังหมัน และประชากรภายในตำบลวังหมันก็ยังมีลักษณะความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีทั้งชาวลาว ชาวไทย และชาวจีนได้อาศัยอยู่ร่วมกันอีกด้วย

2) ด้านการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น ในสมัยก่อนชาวชุมชนวังหมันมักจะประกอบอาชีพหลักทางด้านการเกษตรกรรม อาทิ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ตามวิถีชีวิตผู้คนชาวชนบท หากว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรมก็จะได้ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย แล้วนำมาทอเป็นผ้าใช้กันตามครัวเรือนอันเป็นวัฒนธรรมชาวลาวครั่งที่สืบทอดกันมา เพราะชาวชุมชนส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายลาวที่ยังคงรับวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษที่ได้อพยพมาตั้งแต่ช่วงแรก ๆ แต่ในช่วงประมาณ 40 ปี ที่ผ่านมาชาวบ้านจะทำนาลดน้อยลงไป เพราะสภาพพื้นที่ในบริเวณชุมชนเริ่มเกิดความแห้งแล้งและมีน้ำใช้เพื่อทำการเกษตรกรรมลดน้อยลงไป ทำให้ชาวชุมชนบางส่วนได้หันไปทำไร่มันสำปะหลังหรือไร่อ้อยแทนการทำนา ซึ่งการทำไร่จะใช้น้ำน้อยกว่าการทำนาและทำให้ได้ผลผลิตดีกว่า ชาวชุมชนบางครัวก็ยังประกอบอาชีพตัดไม้เผาถ่านเป็นอาชีพหลักอีกด้วย แม้ว่าจะทำให้พื้นที่ป่าไม้ในบริเวณชุมชนลดน้อยลงไปอีก แต่ก็ถือได้ว่าเป็นอาชีพที่ไม่ต้องลงทุนและสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี รวมถึงต้นหมันอันเป็นต้นไม้เอกลักษณ์ของชุมชนก็ยังถูกตัดนำมาเผาถ่านจนหมดไปจากพื้นที่ชุมชนเช่นกัน ในปัจจุบันสภาพพื้นที่ในชุมชนจึงเกิดภาวะความแห้งแล้งมาก และบางปีที่จะไม่สามารถประกอบอาชีพทำนาได้เลย ชาวชุมชนบางส่วนจึงเริ่มออกไปหางานรับจ้างในตัวเมืองชัยนาทหรือในกรุงเทพฯ รวมทั้งบางส่วนก็ได้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ในบริเวณต่างจังหวัดมากขึ้น หนุ่มสาวยุคใหม่ในชุมชนเริ่มมองว่าการทำอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนเป็นเรื่องที่ยากลำบากและทำให้มีรายได้น้อย จึงเกิดค่านิยมการอพยพไปทำงานในเมือง ซึ่งมีรายได้ที่ดีกว่าการทำงานในท้องถิ่นภายในชุมชนและยังมีความสะดวกสบายมากกว่า ชีวิตการทำงานในเมืองจึงกลายเป็นความต้องการของคนหนุ่มสาวในชุมชนมากขึ้น และเมื่อเรียนจบก็ไปหางานทำในเมืองเพราะไม่ต้องการลำบากเหมือนรุ่นพ่อแม่ที่ทำการเกษตรอีกต่อไป ชาวชุมชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านวังหมันจึงมักเป็นผู้สูงวัยที่ยังมีใจรักทำการเกษตร

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม

1) ด้านภาษาที่ใช้ในท้องถิ่น ในสมัยก่อนชาวชุมชนวังหมันจะพูดคุยสื่อสารกันเป็นภาษาลาวทั้งหมด เพราะมีบรรพบุรุษเป็นชาว“ลาวครั่ง”หรือลาวเวียงเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันลูกหลานที่มีเชื้อสายลาวในชุมชนแห่งนี้ไม่สามารถพูดคุยเป็นภาษาลาวได้แล้ว ซึ่งจะนิยมพูดคุยสื่อสารกันเป็นภาษาไทยเกือบทั้งหมด มีเฉพาะปู่ย่าตายายเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ยังสามารถสื่อสารเป็นภาษาลาวได้บ้าง ซึ่งภาษาที่ใช้จะมีลักษณะเป็นภาษาของชาวลาวครั่ง โดยมีสำเนียงแบบลาวครั่งคล้ายกันกับกลุ่มลาวที่อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท ซึ่งภาษาลาวครั่งนี้จะจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท ที่มีความคล้ายคลึงกับภาษาลาวในแถบภาคเหนือและภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศลาวในปัจจุบัน การสูญหายไปของการใช้ภาษาลาวในชุมชนวังหมันนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากค่านิยมและความเชื่อของคนลาวในพื้นที่ โดยจะรู้สึกว่าอาจจะถูกดูถูกหรือเหยียดหยามจากชาวชุมชนอื่นที่ไม่ได้พูดกันด้วยภาษาลาว ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่คิดที่จะอยากพูดและสื่อสารด้วยภาษาลาว จนทำให้ในที่สุดภาษาลาวในท้องถิ่นชุมชนแห่งนี้ได้ถูกกลืนและสูญหายไปในช่วงประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา

2) ด้านการแต่งกายของคนในท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนวังหมันในสมัยก่อนจะยังนิยมแต่งกายแบบชาวลาวตามบรรพบุรุษที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งนิยมแต่งกายแบบเรียบง่ายตามแบบวิถีชีวิตการทำเกษตรกรรมในชนบท ผู้หญิงก็

มักจะนิยมนุ่งผ้าถุงแทนผ้าซิ่นและสวมเสื้อคอกระเช้า ผู้ชายชาวลาวครั่งเมื่ออยู่กับบ้านก็จะนิยมแต่งกายด้วยกางเกงขาก๊วยหรือโสร่ง ถ้าออกไปทำงานนอกบ้านก็จะนิยมนุ่งกางเกงขาสั้นหรือขายาวและสวมเสื้อคอกลม หากเป็นวันโอกาสพิเศษในเทศกาลประเพณี อาทิ วันสงกรานต์ วันสารท วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา ก็มักจะสวมเสื้อลายฉลุหรือเสื้อตามสมัยนิยมนุ่งซิ่นสีสันสวยงามหรือสวมใส่ผ้าทอของชาวลาวครั่ง ส่วนผู้ชายมักจะนุ่งขาวห่มขาวมีผ้าสไบเฉียง แต่ในปัจจุบันการ แต่งกายของชาวลาวในชุมชนวังหมันได้เปลี่ยนแปลงไป ชาวชุมชนคนทั่วไปได้หันมาแต่งกายตามแบบสมัยนิยม โดยจะมีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่บางคนเท่านั้นที่ยังคงนุ่งผ้าซิ่นและใส่เสื้อคอกระเช้า คาดว่าเป็นผลมาจากค่านิยมและความสะดวกของการใช้ชีวิตในปัจจุบัน เพราะได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับชุมชนรอบข้างผสมผสานกับความคิดและค่านิยมแบบสมัยใหม่ทำให้การแต่งกายแบบชาวลาวเหมือนบรรพบุรุษไม่ได้เป็นที่นิยมอีกต่อไป

3) ด้านความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่น ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมภายในชุมชนวังหมันนั้นในปัจจุบันประเพณีความเชื่อแบบชุมชนชาวลาวที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้เลือนหายไปเกือบหมดแล้ว แต่ก็ยังคงมีความเชื่อและประเพณีบางอย่างที่คนภายในชุมชนยังคงยึดถือและปฏิบัติกันอยู่ คือ การเลี้ยงบ้าน และการยกธง สำหรับประเพณี “การเลี้ยงบ้าน” มักจะจัดกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ๆ ปี โดยชาวชุมชนลาวครั่งมีความเชื่อต่อๆ กันมาว่าภายในชุมชนนั้นจะมีผีประจำหมู่บ้านหรือผีเทวดา ซึ่งเป็นผีเจ้านายที่ใหญ่กว่าผีโดยทั่วไปคอยปกป้องดูแลชาวชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข โดยชาวชุมชนวังหมันจะเรียกผีประจำหมู่บ้านนี้ว่า “เจ้าพ่อไผ่แก้ว” ซึ่งได้ร่วมกันจัดตั้งตั้งศาลเจ้าพ่อไผ่แก้วไว้ที่บริเวณใจกลางชุมชนวังหมันมาตั้งแต่สมัยก่อน เมื่อถึงเวลาก็จะต้องจัดการเลี้ยงบ้านหรือการเซ่นไหว้ผีประจำชุมชนนั่นเอง นิยมประกอบพิธีในในช่วงเช้าโดยได้จัดเตรียมเครื่องเซ่นเป็นไก่ต้ม ดอกไม้ ธูปเทียน มาเซ่นไหว้ ซึ่งจะมีขวัญจ้ำหรือผู้นำประกอบพิธีกรรมเป็นคนทำพิธีดังกล่าว ส่วนประเพณียกธง ชาวชุมชนวังหมันจะนัดกันจัดงานขึ้นในวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ที่ถือกันว่าเป็นงานรื่นเริงประจำปี โดยเมื่อถึงวันสงกรานต์ชาวชุมชนก็จะจัดเตรียมเย็บธงและประดับประดาธงของตนเองเป็นสีสันต่าง ๆ เตรียมไว้ จากนั้นเมื่อถึงวันจัดงานชาวบ้านก็จะช่วยกันแห่ธงมาที่วัดวังหมันโดยร้องเพลงเต้นรำกันมาอย่างสนุกสนาน โดยในแต่ละหมู่บ้านของตำบลวังหมันก็จะจัดทำธงของตนเองมาร่วมงานกับชาวชุมชนวังหมันด้วยเช่นกัน ในช่วงเช้าเมื่อแห่ธงมาถึงบริเวณวัดวังหมันก็จะให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และชาวบ้านก็จะช่วยกันขุดหลุมและเตรียมเสาธงไว้ จากนั้นก็จะร่วมกันเล่นน้ำสงกรานต์และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ แข่งขันกีฬาพื้นบ้าน ก่อเจดีย์ทราย รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ จนเมื่อถึงเวลาเย็นชาวบ้านก็จะช่วยกันนำธงที่เตรียมไว้มาติดยอดเสาธงและช่วยกันยกธงปักลงในหลุมที่ขุดเตรียมไว้ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจความรักสามัคคีร่วมกันกันและถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

4) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนภายในชุมชน ปัจจุบันชาวชุมชนวังหมันยังมีภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่เป็นความรู้ของคนภายในชุมชนที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันอยู่ 2 เรื่อง คือ การทำยาสมุนไพร และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยภูมิปัญญาการทำยาสมุนไพรที่ชาวชุมชนนิยมเรียกกันทั่วไปว่า “ยาสมุนไพรเหลืองใหญ่”นั้น เป็นยาที่มีสรรพคุณในการบำรุงเลือดลมสตรี แก้ปวดเมื่อย เจริญอาหาร และช่วยในการขับถ่าย ใช้วัตถุดิบซึ่งประกอบด้วยตัวยาจากสมุนไพรมากถึง 20 ชนิด และส่วนใหญ่ก็จะเป็นสมุนไพรที่ปลูกเองภายในชุมชน ปัจจุบันเหลือเพียงคุณป้าประทวน เขตวิทย์เพียงท่านเดียวที่เป็นคนปรุงยา ซึ่งท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากคุณพ่อของท่านอีกทีหนึ่ง (ประทวน เขตวิทย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 พฤษภาคม 2564) สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำหัตถกรรมพื้นบ้านได้เริ่มสูญหายไปจากชุมชนบ้างแล้วเช่นกัน อาทิ การทอผ้า การจักสานเครื่องใช้ไม้สอย และอุปกรณ์จับสัตว์ ในปัจจุบันพบเพียงการทำไม้กวาดและการสานแข่งปลาทู ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น เพื่อสร้างเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน แต่ก็มีเพียงกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนวังหมันเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ที่ให้ความสนใจและยังคงใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักมาทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านดังกล่าว

จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ชาวชุมชนวังหมันได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนของตนเองมากขึ้น ผู้นำชุมชนและชาวบ้านวังหมันที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยได้รับรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชนมากขึ้น อาทิ ปัญหาในการรับรู้ประวัติศาสตร์

ความเป็นมาของท้องถิ่น การละเลยประเพณีและทอดทิ้งเอกลักษณ์ของชุมชน การอพยพของชาวชุมชนออกไปทำงานในต่างจังหวัด เป็น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะทำให้ชาวชุมชนจึงได้ถึงเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ในการรักษาประเพณีและวัตนธรรมภายในท้องถิ่นมากขึ้น มีการสร้างจิตสำนึกร่วมกันมากขึ้น มีความพยามที่อยากจะช่วยกันอนุรักษ์เอกลักษณ์ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน อาทิ การจัดให้มีงานประเพณียกธง การเลี้ยงบ้าน ซึ่งก่อนหน้านี้เริ่มที่จะหมดความสำคัญลงไปให้กลับมาฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ และหวังให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้สืบทอดและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ต่อไป อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ทั้งผู้นำและชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการรักษาเอกลักษณ์ภายในท้องถิ่นของชุมชน โดยพยายามที่จะร่วมมือกันในการรักษาต้นหมัน (ภาพที่ 6) กลุ่มสุดท้ายที่ยังคงมีอยู่ในบริเวณวัดวังหมัน ซึ่งถือว่าเป็นต้นไม้ที่บ่งบอกประวัติที่มาของชุมชน เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ รวมถึงเป็นภูมินามของท้องถิ่น ให้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่บอกเล่าเรื่องราวที่มาของชุมชนแห่งนี้และทำให้ชาวชุมชนได้เข้าใจในวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนวังหมันมากขึ้น

การอภิปรายผล

จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวังหมัน คณะผู้วิจัยขออภิปรายผลการศึกษาวิจัยเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมัน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมันในอำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท คณะผู้วิจัยพบว่าชาวชุมชนวังหมันส่วนใหญ่ยังไม่เคยทราบเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ภายในชุมชนวังหมัน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบแม้กระทั่งประวัติที่มาของชื่อชุมชนวังหมัน จากการลงพื้นที่ศึกษาภายในชุมชนก็ไม่ปรากฏข้อมูลด้านเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่กล่าวถึงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมันแต่อย่างใด การศึกษาด้านนี้จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์จากคำบอกเล่าของผู้รู้ภายในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธิดา สาระยา (2539) เพราะความรู้สึกนึกคิดของคนที่อยู่ภายในท้องถิ่นในปัจจุบัน หรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์จากภายในและเป็นประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิต (Living history) ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มาจากคำบอกเล่าของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตรงกับแนวคิดของ พิเนตร ดาวเรือง (2552) ที่เชื่อว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ควรที่จะละเลยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ซึ่งมักจะได้มาจากผู้สูงอายุและผู้ทรงความรู้ของชุมชน และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเทพ สุนทรเภสัช (2540) ที่เห็นว่าเนื้อหาสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็คือ การศึกษาประวัติศาสตร์สังคม (Social history) ของชุมชนในท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2552) และอานันท์ กาญจนพันธ์ (2543) ที่เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับชุมชน เพราะชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี

ผลจากการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชนวังหมัน พบว่าชุมชนวังหมันเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่ในช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยในระยะแรกเริ่มเดิมทีได้มีการอพยพของชาวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในบริเวณพื้นที่ชุมชน ซึ่งคาดว่าประชากรส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในระยะแรกจะเป็นชาวลาวครั่งและลาวเวียง จำนวนประชากรภายในชุมชนในช่วงเวลานั้นยังคงมีไม่มากนัก แต่พื้นที่ภายในบริเวณชุมชนยังคงมีทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะต้นหมันที่เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่อันเป็นที่มาของชื่อชุมชน สามารถที่จะพบเห็นได้โดยทั่วไปในชุมชนแห่งนี้ ในเวลาต่อมาได้เกิดการผสมผสานของประชากรในพื้นที่กับคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงชุมชน ซึ่งก็มีทั้งทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวลาวอื่น ๆ ที่ได้เคยอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับอำเภอวัดสิงห์อยู่ก่อนแล้ว ตรงกับงานศึกษาวิจัยของ อรณิชา ภมรเวชวรรณ (2560) ที่พบว่าในพื้นที่บริเวณจังหวัดชัยนาทได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวลาวครั่งและลาวเวียงกระจายกันอยู่ในบริเวณพื้นที่ต่างๆ อาทิ บ้านกุดจอก อำเภอหนองมะโมง บ้านเนิน

ขาม อำเภอเนินขาม รวมถึงพื้นที่ในแถบอำเภอหันคา และอำเภอวัดสิงห์ ในจังหวัดชัยนาท และสอดคล้องกับงานของ พิศมัย เอี่ยมกิจ (2550) ที่พบว่าชุมชนชาวลาวมักมีการอพยพย้ายถิ่นฐานทำมาหากินในบริเวณพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยมักตั้งชุมชนทำการเกษตรกรรมอยู่บริเวณใกล้เคียงชุมชนอื่น ๆ ซึ่งอาจผสมผสานกับคนในท้องถิ่นเดิมทั้งชาวไทย ชาวจีน และคนในพื้นที่กลุ่มอื่น ๆ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชนก็คือวัดวังหมัน ซึ่งเป็นเหมือนสถานที่รวมใจในการทำกิจกรรมและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวชุมชน โดยมีหลวงพ่อขาวเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน

ต่อมาเมื่อประชากรภายในชุมชนวังหมันเพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงประมาณ 40 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งขณะนั้นประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนก็คือชาวไทยที่มีเชื้อสายลาวครั่งเป็นส่วนใหญ่ ได้เริ่มมีการบุกรุกป่าแผ้วถางพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น ต้นหมันที่เป็นต้นไม้สัญลักษณ์สำคัญของชุมชนได้ถูกตัดนำไปเผาถ่านขายจนหมดไปจากพื้นที่ชุมชน สภาพป่าที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่บริเวณชุมชนก็ค่อย ๆ หมดไป สภาพความแห้งแล้งได้เพิ่มมากขึ้นจนเกิดสภาวะพื้นที่แห้งแล้งและขาดแคลนน้ำใช้ในการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวชุมชน ประชาชนบางส่วนได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ไปอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่า บางส่วนก็เริ่มออกไปหางานทำและอยู่อาศัยในตัวเมืองวัดสิงห์และจังหวัดชัยนาท โดยเฉพาะในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา ประชากรหนุ่มสาวในชุมชนวังหมันได้เริ่มออกไปหางานทำในตัวเมืองกันเป็นจำนวนมาก ทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนวังหมันในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กเล็กและผู้สูงอายุหรือวัยทำงานตอนปลาย ส่วนคนหนุ่มสาววัยทำงานก็มักออกไปศึกษาต่อหรือหางานทำในตัวเมือง ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้มีความสนใจอยากจะศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งไม่ได้มีความสนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงไม่ได้มีความพยายามที่จะรักษาสืบทอดเอกลักษณ์สำคัญของบรรพบุรุษชาวลาวไว้อีกต่อไป จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นตามมา

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนวังหมัน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน คณะผู้ศึกษาพบว่ามีปัจจัยหลักที่สำคัญ 3 ประการ ที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนวังหมันอย่างเห็นได้ชัดเจน ดังนี้

ประการแรก คือ การเกิดภาวะความแห้งแล้งในพื้นที่บริเวณชุมชน ที่มีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่าของคนในชุมชนวังหมัน ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ประชากรในพื้นที่ชุมชนวังหวันเพิ่มมากขึ้น จึงมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูก ต้นไม้ยืนต้นทุกชนิดถูกโค่นล้มมาใช้งานและเผาถ่านเพื่อนำไปขายในตัวเมือง แม้กระทั่งต้นหมันที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของชุมชนแห่งนี้ก็ถูกตัดไปจนหมดสิ้น ทำให้พื้นที่ที่เคยสามารถทำการเกษตรกรรมได้ผลดีเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ชาวชุมชนไม่สามารถประกอบอาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักได้ ประชากรจึงเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการทำนาเป็นการปลูกพืชไร่ อาทิ มันสำปะหลัง ถั่ว ฝ้าย และอ้อย ที่ใช้น้ำทางการเกษตรที่น้อยกว่าการทำนา แต่ก็ยังคงไม่มีน้ำใช้เพื่อทำการเกษตรอย่างเพียงพอ อีกทั้งบางปียังต้องประสบกับภาวะของฝนฟ้าที่ไม่ตกตามฤดูกาลอีกเช่นกัน การเพาะปลูกพืชจึงมักไม่ค่อยได้ผลจนทำให้ชาวชุมชนซึ่งเป็นเกษตรกรในพื้นที่เกิดการเป็นหนี้สินในครัวเรือน ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้ชาวชุมชนในพื้นที่วังหมันต้องดิ้นรนออกไปหางานทำในเมืองมากขึ้น เพื่อหารายได้มาช่วยเหลือเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองต่อไป

ประการที่สอง คือ การอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ของคนในชุมชน อันเป็นผลมาจากการประสบกับสภาวะความแห้งแล้งในพื้นที่และแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนชนชุมชนวังหมันเริ่มอพยพย้ายถิ่นฐานทำกินออกไปอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อื่นที่สามารถประกอบอาชีพได้สะดวกกว่า สอดคล้องกับงานของ กวี รักษ์พลอริยคุณ (2546) พิศมัย เอี่ยมกิจ (2550) และจารุภา ศิริธุวานนท์ (2551) ที่พบว่าแรงผลักดันทางเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนได้เร็วขึ้น ประชากรบางส่วนในชุมชนวังหมันยังได้เปลี่ยนอาชีพ จากการทำการเกษตรกรรมมาเป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ในชุมชนได้ออกไปเช่าที่พักศึกษาต่อและทำงานในตัวเมือง อาทิ ทำงานโรงงาน บริษัท หรืองานอื่น ๆ ทั้งในตัวเมืองจังหวัดชัยนาทและกรุงเทพมหานคร วิถีชีวิตเดิมในสังคมชาวลาวได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด นอกจากการประกอบอาชีพจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว การใช้ภาษาลาวสื่อสารกันของในชุมชนก็ไม่เป็นที่นิยม เช่นเดียวกันกับการแต่งกายพื้นถิ่นตามแบบชาวลาวครั่งก็ไม่มีให้เห็นอีกต่อไป

ประเพณียกธงที่เป็นประเพณีของชาวลาวครั่งก็เริ่มไม่ได้รับความนิยมและมีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมค่อนข้างมาก รวมทั้งประเพณีการเลี้ยงบ้านของบรรพบุรุษชาวลาวในชุมชนที่ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานตั้งแต่สมัยก่อตั้งชุมชน ในปัจจุบันมีชาวบ้านในชุมชนส่วนน้อยมากที่ยังให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับพิธีกรรมการบวงสรวงศาลเจ้าพ่อไผ่แก้ว แม้กระทั่งภูมิปัญญาความรู้ในท้องถิ่นบางอย่าง อาทิ งานจักสาน การทอผ้า การทำยาสมุนไพร ก็กำลังจะเลือนหายไปจากชุมชนชาวลาวแห่งนี้โดยไร้คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นมาสืบทอดความรู้ดังกล่าว

ประการที่สาม คือ การเกิดค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ภายในชุมชนวังหมัน ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาและการออกมาหางานทำในตัวเมืองมากขึ้น ประกอบกับกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้คนรุ่นใหม่หรือหนุ่มสาวทั้งวัยเรียนและวัยทำงานในชุมชนวังหมัน เริ่มปรับเปลี่ยนทางความคิดและความเชื่อจนเกิดเป็นค่านิยมสมัยใหม่ สอดคล้องกับแนวความคิดของ กวี รักษ์พลอริยคุณ (2546) และพวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2542) ที่เห็นว่าประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างจะถูกลดความสำคัญลงไป เมื่อคนรุ่นใหม่ที่ได้เริ่มพากันย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยโดยออกไปหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพในตัวเมืองมากขึ้น ซึ่งคนรุ่นใหม่ในชุมชนมองว่าการศึกษาที่สูงขึ้นและการออกไปหางานทำภายในเมือง เพื่อให้มีรายได้มากเป็นสิ่งสำคัญกว่าการทำงานภายในท้องถิ่น รวมทั้งยังคิดว่าประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างเป็นสิ่งที่ล้าสมัยและไม่เป็นที่นิยมอีกต่อไป เกิดค่านิยมที่เน้นทางวัตถุมากเกินไปจนละเลยขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในอดีตของชุมชนแห่งนี้ไป ใส่ใจกับครอบครัวเพื่อนบ้านและคนในชุมชนน้อยลง โดยไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของชุมชน แม้กระทั่งการเข้าวัดทำบุญตักบาตรในเทศกาลงานประเพณีก็มีคนมาร่วมงานน้อยลงไปมาก คนรุ่นใหม่เหล่านี้ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น โดยไม่สนใจที่จะพยายามอนุรักษ์ รักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนไว้อีกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์ (2554) และ จามะรี เชียงทอง (2543) ที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการพัฒนาสังคมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ มีผลทำให้ความรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นค่อย ๆ เริ่มสูญหายไป เพราะความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้มักจะไม่ได้รับความนิยมและไม่ตระหนักถึงความจำเป็นในการสืบทอดอีกต่อไป ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนชาวชุมชนวังหมันเริ่มที่จะไม่สามารถรักษาสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษชาวลาวครั่งไว้ได้เช่นกัน

อีกทั้งในปัจจุบันความเจริญตามแบบสมัยใหม่ได้เข้ามามีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนมากขึ้น และมีส่วนส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนวังหมันแห่งนี้ด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ นิเทศ ตินณะกุล (2544) และ ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ (2545) ที่พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น มักมีผลมาจากแรงดันที่มองไม่เห็นซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ แรงกดดันที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเจริญทางเทคโนโลยี ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในสังคมเช่นกัน ตรงกับแนวความคิดของ จรัญ พรหมอยู่ (2526) ที่เชื่อว่าการทำกิจกรรมใด ๆ ในชุมชนก็ย่อมต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนนั้นด้วยเช่นกัน ที่เห็นได้ชัดเจนคือสภาพป่าไม้ในพื้นที่ลดน้อยลงไปมากจนสภาพพื้นที่ในชุมชนเกิดความแห้งแล้งมากขึ้น ประชากรบางส่วนได้อพยพถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมที่เคยอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งทางด้านการใช้ภาษา การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีภายในท้องถิ่นที่เคยยึดถือปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยในอดีต ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก จนเกิดเป็นค่านิยมสมัยใหม่ที่เน้นคุณค่าทางด้านวัตถุมากว่าทางด้านจิตใจ ปัจจัยดังที่กล่าวมานี้ได้ส่งผลทำให้ชุมชนวังหมันได้เริ่มสูญเสียเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนชาวลาวในอดีตไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนวังหมัน ในการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนโดยเฉพาะในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนนั้น องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากชาวชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นร่วมกัน สามารถนำไปกระตุ้นให้เกิดพลังในการร่วมแรงร่วมใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงสร้างพลังในการช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมภายใน

ท้องถิ่น และยังก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการช่วยกันพัฒนาชุมชนต่อไปได้ในอนาคต ซึ่งอาจมีการขยายผลความรู้จัดทำ “หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ภายในโรงเรียนวัดวังหมันเพื่อกระตุ้นเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เกิดการอนุรักษ์และพยายามรักษาภูมิปัญญาในท้องถิ่น รวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมภายในชุมชนของตนเองอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ นอกจากนี้ หน่วยงานท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมันสามารถนำผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน ไปใช้ประโยชน์ในการช่วยสร้างความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาทิ การยกธง การเลี้ยงบ้าน การแต่งกาย โดยจัดเป็นงานประเพณีประจำปีภายในชุมชนวังหมัน เพื่อฟื้นฟูและสืบสานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมภายในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งยังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาพื้นที่ในชุมชนวังหมันได้อย่างกว้างขวางต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ค่านิยมและวิถีชีวิตแบบพหุวัฒนธรรมของชาวชุมชนวังหมัน การจัดการความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของชุมชนชาวลาวในตำบลวังหมัน ซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้ในด้านอื่น ๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนวังหมัน จังหวัดชัยนาท” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม มีมติอนุมัติรับรองให้ดำเนินการศึกษาวิจัยโครงการวิจัย ตั้งแต่วันที่ 30 ตุลาคม 2563

เอกสารอ้างอิง

กวี รักษ์พลอริยคุณ. (2546*). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

จรัญ พรหมอยู่. (2526). *ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย*. โอเดียนสโตร์.

จามะรี เชียงทอง. (2543). *พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ประเทศไทย.* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จารุภา ศิริธุวานนท์. (2551). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.* มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2537). *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย.* สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2552). *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิเด็ก.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504ก). *พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 3 เล่ม 1*. คุรุสภา.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2504ข). *พระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 3 เล่ม 2*. คุรุสภา.

ธิดา สาระยา. (2539). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เมืองโบราณ.

นิเทศ ตินณะกุล. (2544). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.* โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอนคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บังอร ปิยะพันธุ์. (2540). *ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์.* มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. (2545). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม.* มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2542*). ประเพณีไทยกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก.* เสมาธรรม.

พิเนตร ดาวเรือง. (2552). *กระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พิศมัย เอี่ยมกิจ. (2550). *การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนคลัง จังหวัดราชบุรี.* มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.

สุเทพ สุนทรเภสัช. (2540). *มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์.* เมืองโบราณ.

สุนธร หิรัญวงษ์. (2541). *เอกสารประกอบการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.* สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์. (2554). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่านเก่าในกรุงเทพมหานคร.* เอราวัณการพิมพ์.

อรณิชา ภมรเวชวรรณ. (2560). *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวลาวครั่ง : กรณีศึกษาชุมชนลาวครั่งหมู่บ้านกุดจอก จังหวัดชัยนาท.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2543). “แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม”. *วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม, 7*(1), 18-25.